

EPIDÉMIE A ZDRAVOTNÍCKA STAROSTLIVOSŤ NA SPIŠI

Poprad 2021

Epidémie na Spiši

Mor

1241 – mor – sprievodca tatárskeho vojska

1312 – 1315 – mor – „bolo také veľké umieranie, že živí sotva mohli mŕtvych pochovávať

1419 – mor

1453 – mor spojený so zemetrasením

1544 – 1545 mor – následok zničenia úrody kobyľkami - v Kežmarku zomrelo 1400 osôb, v Levoči 800, v Spišskej Novej Vsi viac ako 600

1563 – mor v Ľubici

1568 – mor

1577 – mor v Spišských Vlachoch, Spišskom Podhradí, Spišskej Novej Vsi a v Levoči

1599 – 1600 – mor na ktorý zomreli viacerí evanjelickí kňazi

1622 – mor – hladový rok. V Levoči zomrelo 1668, v Kežmarku 880, v Spišskej Belej 175 osôb.

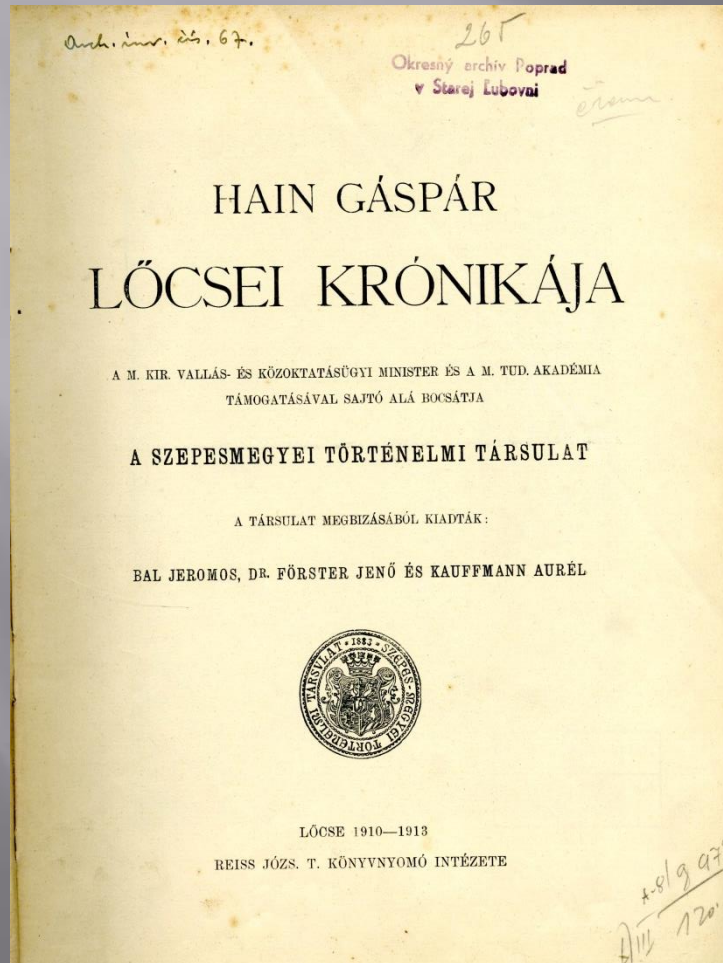
1645 – 1646 mor, ktorý doniesli do Levoče vojaci. Zomrelo 2214 osôb. V Kežmarku sa rozširoval prostredníctvom Bohoslužieb. Pochovaných bolo 212 osôb. V Podolínci v tomto roku a v roku 1664 spolu zomrelo 1500 osôb.

1679 – mor – V Spišskej Belej zomrelo 418 osôb, v Spišskom Podhradí 1500 v Levoči 400.

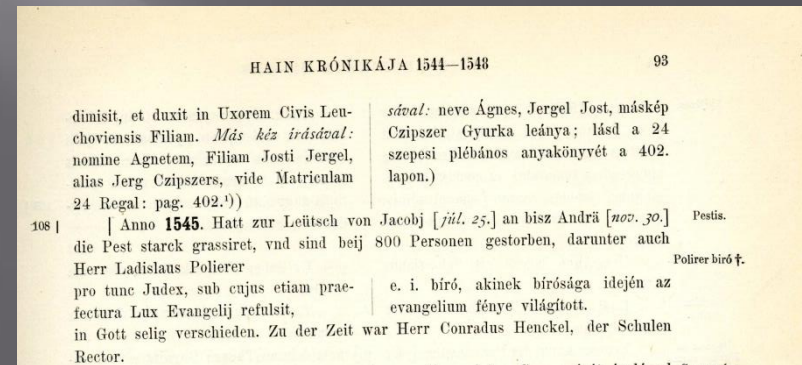
1709 – 1712 – mor – následok občianskej vojny za Rákociho povstania. V rokoch 1710 – 1711 na Spiši bolo 40 000 obetí. V Kežmarku zomreli skoro všetci funkcionári mesta a ich rodiny, keďže boli hlavnými vykonávateľmi protimorových nariadení. Podolínčania vyhnaní 24 nakazených osôb do lesa, napriek tomu tu zomrelo 974 osôb. Zomrelých pochovávali tam, kde zomreli.

1739 – mor nadväzoval na veľkú neúrodu v roku 1738.

Kronika Gašpara Haina z Levoče

ZÁZNAM O MORE Z ROKU 1545, KEDY V LEVOČI ZOMRELO 800 OSÔB

Cholera na Spiši 1831

- nebezpečná hnačková infekčná choroba, ktorej pôvodcom je gramnegatívna baktéria *Vibrio cholerae*.

▣ – cholera- začala sa šíriť z Haliče a z Ukrajiny, pôvod mala v Indii

Opatrenia:

▣ - postavený vojenský kordón na hraniciach s Poľskom

▣ - vojaci medzi obcami

▣ - vydávanie vyhlášok nadriadených orgánov o opatreniach proti šíreniu nákazy

▣ - pokyny na dodržiavanie hygieny a dezinfekcia

▣ - pokyny pre správcov krajov, ktorí museli zabezpečiť absolútnu karanténu

▣ - v prípade rozšírenia choroby museli byť utracované domáce zvieratá

▣ - hroby sa nesmeli otvárať aspoň 50 rokov

▣ - mŕtvoly boli oblievané chlórovým vápnom a ich šaty a osobné veci spálené, pochovávané bez ceremónií

▣ - podozriví zo šírenia nákazy boli Židia a Rómovia

- ❑ Cholera si na Spiši nevyžiadala toľko obetí, ako v predchádzajúcich rokoch.
- ❑ Ľubica 240, Veľká Lomnica 48, Spišská Belá 85, Spišská Stará Ves 72, Matiašovce 58 atď.
- ❑ Následkom cholery vzniklo v júli a v auguste 1831 najväčšie povstanie poddaných na Slovensku – Východoslovenské roľnícke povstanie (iné názvy: **cholerové povstanie**, **sedliacke povstanie**) v Zemplínskej, Abovskej, Šarišskej a Spišskej župe. Do povstania sa zapojilo viac ako 150 obcí. Povstania sa aktívne zúčastnilo vyše 40 000 povstalcov. Po jeho potlačení bolo popravených 43 povstalcov a 349 dostalo telesné tresty.
- ❑ Cholera sa na Spiši vyskytla viackrát. Okrem roku 1831 bola väčšia epidémia aj v rokoch 1855 – 1856.

Modlitba v čase cholery

Modlitba w čas Cholery.

Bože! v prchlivosti tvéj nekarhaj nás; ani v hneve tvém nás netrestaj. Smiluj se nad nami Bože, nebo sme nemocni, - Uzdav nás Bože, nebo naše kosti su strápené, a naša duša je zarmutěná velice. Bože jak dluho nás ešte trestat budeš? - zdalij na veky sa hnevati budeš? Obrat sa k nám Bože, a vitezni naše duše ze sužena. - Uzdav nás pre tvoje milosrdenstvo. Vješ Bože! ze není tvrdého, které bi na Teba pamatlivim bol; a v hrobe záven Teba chvalit nebude. - ale živi, živi Teba slaviti, a vichvalovat budeme. Dohléd Bože aj na tvój chrám, ze bez ctitelou zustava prázdní, nebo smrt chváce nás. - Ach jak velice pracujeme v kvělení našom, zmiívame každu noc slzami lůžka naše, a postele naše plačem poljevame, nebo sa nás velice dotkla ruka tvoja. - Oči naše všetkje su zmutěné od pláču. - Dohléd Bože jak sme bjedni zostali, křičme sa, a celi den zarmutěni hšívime. - Nepravosti naše shrnuli sa na našu hlavu, a jako jázmo obtizuju nás. - Ale Bože ti si reknul skrze proroka: ze v kteru kolvek hšívinu, ku tobe obrati sa hrješník odpustiš jemu nepravosti, a na milost prijmeš. - Aj hle vyznávame naše nepravosti, bijeme naše hrješné prsa, a mšlme, jako bi sme mohli za predešle hrješki dost učinit. - Ti Bože! vidiš naše žádosti, a žal náš je vždě před oblicajom našim. Dozoruj Bože ze sme prach, a blato, tvoje stvoření v hrješchach počatuo, ze Ti nemá zaliběna keď bi hinulo tve stvoření. Dveto netrestaj nás podle našich zlosti, ale podle tvocho velikeho milosrdenstvi smiluj sa nad nami. - Neopuštaj nás vericich tvojich, ale zpomni na lásku otcovsku tvoju, kterou nás k sobe přitahujes,

Obete cholery – lekári a lekárnici

NA CHOLERU V ROKU 1855 ZOMRELI
BUDÚCEMU LEKÁRNIKOVÍ
AURELOVI VILIAMOVI SCHERFELOVI:

- mestský chirurg, matkin otec

Jakub Maléter

(*18. 6. 1782 - †23. 10. 1855)

- lekár, matkin brat

Gustáv Viliam Maléter

(*18. 9. 1814 – †15. 9. 1855)

- lekárnik, otec

Jonathan Scherfel

(*18. 12. 1808 – †22. 10. 1855)

LEKÁRNIK Z POPRADU – VEĽKEJ
AUREL VILIAM SCHERFEL
(*23. 4. 1835 - †23. 4. 1895)

Dr. Ján Weisz

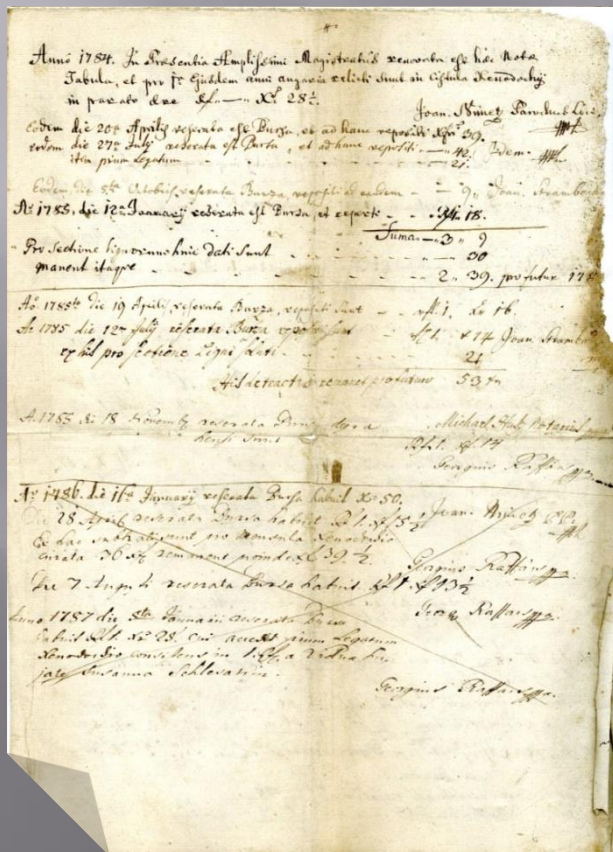
Potvrdenie obyvateľov Slovenskej Vsi o lekárskej starostlivosti Dr. Weisza

Atestat!

My nižeg podpísani Urad y Cela Hromada Obery Slowenstej, zeznawame
šimto pišmom, a tomu etom wedety prinaložy, na wedomost činime; - že
pán Doctor Joannes Waiz, z Cisarškeho Kralowškeho XVI Mesta Delj, w
w našeg Obery welom Horim ludiom, ktere stib w nebezpečnich wšteligalich
nemocach postaweny boli, ku štalemu gdrawgu ze swim Doctorškim Tunštom
dospomobel, co my uznaty musime, žeby naš nebil powinnen w Horosty
nawššiwowat, kžby gebo dobra wule, a ku Horim křesťianška laška sama
nenutila, - kterebo wšilownost a dobrodeny uznawame, a ku gebo ety a
dowale to pišmo widawame, kde se kolwel prideržety bude wššeho dobrebo
gemu wuššugeme, a žadame - Co pre wěššu pewnost a wicu to wššewěem
ne gen swima gmenami, ale y Hromadšku pečety bodnowerne potwrdz
geme. Sig. Tokhalu dne 20^{ho} Aprila 1843.

Špitály

ÚČTOVNÉ DOKLADY ŠPITÁLA V POPRADE 1784 – 1786

- cirkevné či svetské ústavy pre chorých, starých alebo chudobných (t. j. nemocnica, chudobinec, sirotinec, nalezinec)

na Spiši vznikali v 14. a 15. storočí

- sv. Alžbety v Spišskom Podhradí (1397)
- sv. Ducha v Ľubici (1409)
- v Starej Ľubovni (1563),
- v Podolínci (1563),
- v Spišskej Sobote (1579),
- v Hniezdnom (1728)

Okolo roku 1772 – v Ľubici (pre 5 osôb), v Spišskej Belej (pre 8 osôb), vo Vrbove (pre 12 osôb), v Spišskej Sobote (pre 6 osôb), vo Veľkej (pre 4 osoby), v Poprade (pre 9 osôb) a v Spišskej Novej Vsi.

Kúpele

Spišský starosta Teodor Lubomirsky 12. augusta 1718 udelil Ľubici
privilégium na rozšírenie kúpeľov

Theodorus Sacri Romani Imperij Princeps Lubomirsk. L.
Comes in Wisnicz & Jaroslao Capitaneus Scepusiensis etc &

Divinis Donis quibus Infinita Dei Omnipotentis Bonitas Territoria Domini Nri Scepusiensis clementissime benedicta
dignatur: perennaturna in Arum gratitudine correspondere Volentes; eo Animum Nrum inclinavimus: ut salubribz in fundo
Oppidi Nri Laybitz recenter adinventis Aquis-Sulphureis de Potestate Nobis a Deo Collata Humana ope succurren decerne
remz, easq; & Balnea noviter per Magistratum Laybitzensem in fundo Sceussayfen erecta particulari libertate & singulari
vilegio Nro munire dignaremur: Supplicationi itaq; Incolarum Nrorum benigne annuentes: Ut eo major Cunctis ad obtinendam Gratia
Dei in recuperanda valetudine Sua fiat accessus, plenam Libertatem ac omnimodam facultate pro Commoditate recurrentium ad haec
Balnea, Aedificiorum quorumvis ampliationem ac extractionem quibzcuq; & cujuscunq; status & Conditionis hominibus in e Affluen
to per Magistratum Laybitzensem fundo, damus et concedimus: ac ut eo citius desolati Incola Nri Laybitzenses ad primordiu
et perfectionem pervenire queant, Educillationem liberam cujuscunq; potus Vini, Muli, Cerevisia, Cremati, Macellij ac Diversorij erectioni
ac quodvis proveniunt in hoc loco adinventionem permittimus per Praesentes: Qui omnes et singuli proveniunt in confiduum et bonum
Comunitatis Laybitzensis cedentes imperturbati a quacunq; Jurisdictione, locuzq; liber et immunitus ab omni Consensu Militum sine ali
qua quocunq; titulo nuncupata Contributione, praeter censum qui nunc ordinarie solvitur et solvebatz, antiquitate perpetuitatis vim
ac robur habere debent. Ut autem more aliorum Balnearum convenientibus omnis pateat Securitas: Usum armorum cujuscunq; generis
hoc in loco totaliter prohibemus, illorum confiscationem et ad Arcem Lubo deportationem Magistratum Laybitzensem injungimus. Si quis
veri tumultus Verbis vel Surgia excitare ibidem praesumpserit talis ad Arrestum per Custodiam Civitatis & pro arbitrio Magistratus pena media
Civitati, media Ecclesiae Catholica cedente, puniatur. Si verbera ac duella attentaverit, cujuscunq; sit status ac conditionis tanquam Violator pu
blica Securitatis criminaliter judicetur. Volumus enim ut in loco isto pro praesentibus et Beneficij perennis Majestati Divinae Gratia
Actio, Pax et inviolabilis perennet Securitas: Qua omnes Confluentes uti ac frui possint. Non licebit autem pro Balneo ullum solidum
tanquam ex Gratia et Beneficentia Dei collato Dono exigere, sed tantum pro lignis et laboratoribus semel balneans solvet mediis grossis (ca
sareum. Si vero residentia reorivam habere voluerit, communitate Residentia ab uno cubiculo grossus (casareus de die a Cubiculo cu (aven
duos grossos (casareus) die solvet. Mensura Justae ac per e (casareus) (casareus) tal in Educillo, quod in dividitione frumenti cupiens, potius per (cas
mi, pro qualitate Confluentium subministrant. Ne pe
Nrum ut vim perpetua firmitatis ac robur habeat, r
Georgij Die 12 Augusti Anno Dni 1718.
Teodor Lubomirsky

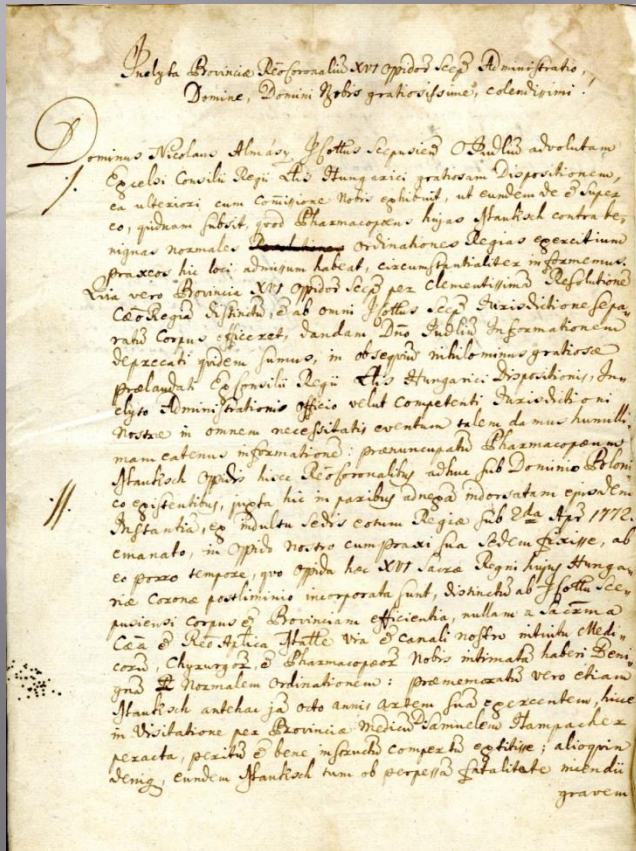
Lekárne a lekárnici

ŠETRENIE ČINNOSTI
LEKÁRNÍKA MAUGSCHA
ZO SPIŠSKEJ SOBOTY, 1776

LEKÁRNE

- 1773 v zálohovaných mestách Poľsku:
4 lekárnici a 12 kúpeľníkov
(ránhojičov)

Lekárne:
Spišská Nová Ves 2
lekárnici
Spišská Sobota 2 lekárnici

Lekáreň Pelikán v Poprade – Veľkej v 19. st.

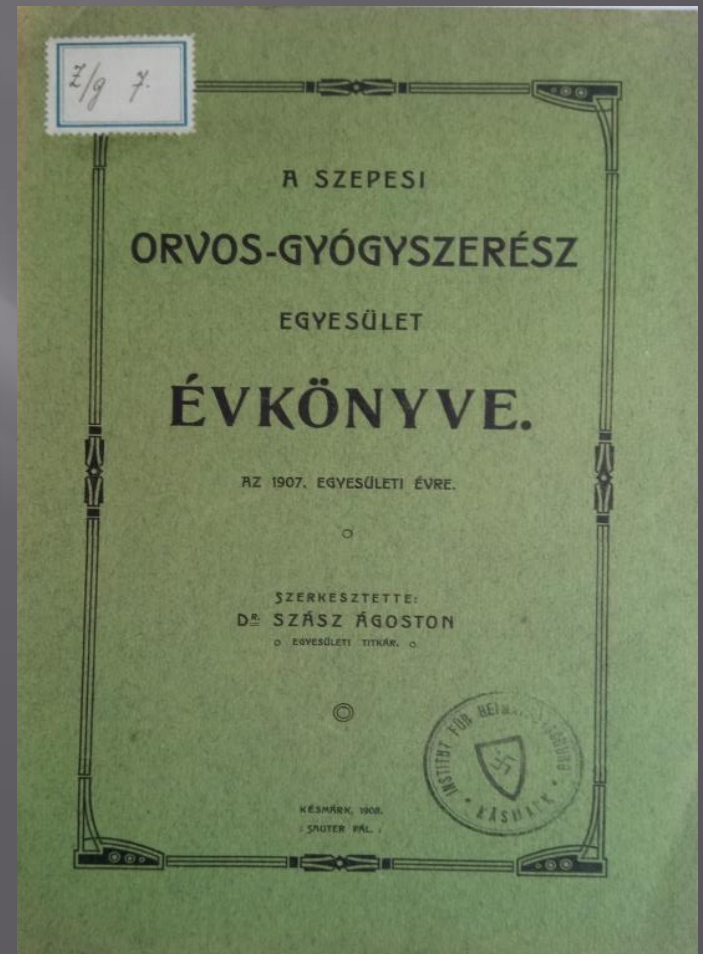
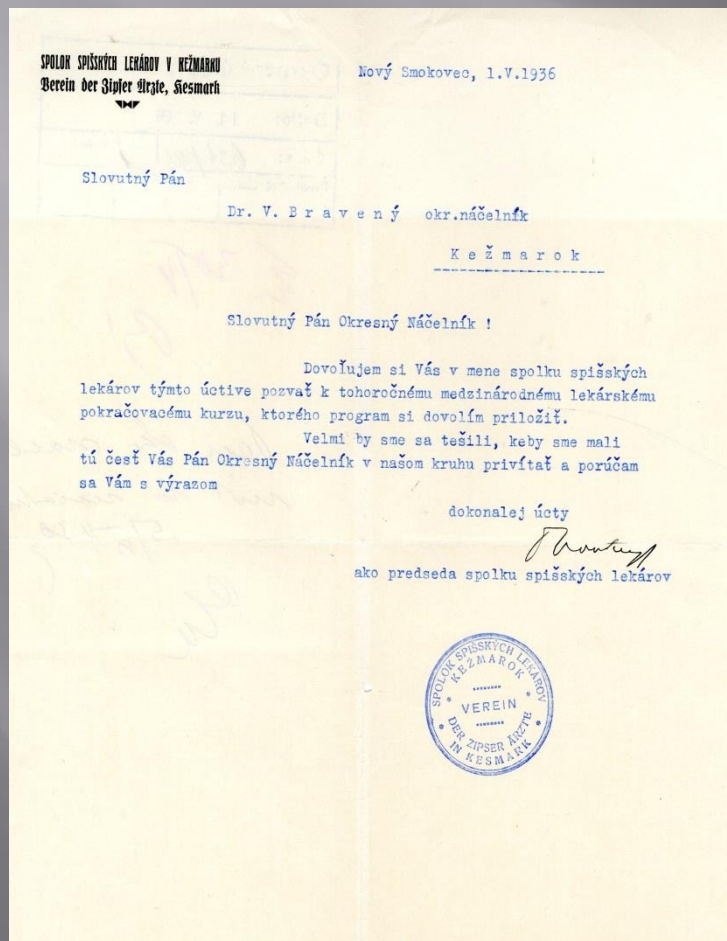
Spolok spišských lekárov a lekárnikov

(Szepesi Orvos-Gyógyszerész Egyesület)

- ❑ Spolok založil v roku 1863 kežmarský lekár **Dr. Gregor Tátray ml.**
- ❑ prvej schôdze v Kežmarku 1. októbra 1863 sa zúčastnilo 37 lekárov a lekárnikov
- ❑ zvyšovanie úrovne členov sledovaním najnovších trendov v medicíne, farmácii a príbuzných odboroch
- ❑ získavanie finančne nákladnej odbornej literatúry a lekárskeho prístrojov
- ❑ vzájomné vymieňanie skúseností formou diskusií a prednášok na zasadnutiach
- ❑ podpora a rozvíjanie kolegiality
- ❑ sledovanie pomerov vo verejnom zdravotníctve na území župy a napomáhanie jeho rozvoju
- ❑ členom spolku sa mohol stať lekár, chirurg, lekárnik alebo zverolekár

Z korešpodencie

Spolková ročenka

Predsedovia Spolku spišských lekárov a lekárnikov

- ▣ *Dr. Fridrich Fleischer* (29. október 1867 – 8. október 1870 a 20. október 1874 – 19. október 1886)
- ▣ *Dr. Alexander Stenczel* (8. október 1870 – 20. október 1874)
- ▣ *Dr. Gregor Tátray ml.* (19. október 1886 – 1907)
- ▣ *Dr. Alexander Lorx* (1907 – 1922)
- ▣ *Dr. Augustín Szász* (1922 – 1930)
- ▣ *Dr. Michal Guhr* (1930 – 1933)
- ▣ *Dr. Mikuláš Szontágh, ml.* (1933 – 1938)
- ▣ *Dr. Štefan Kaul* (1938 – 1945)

Dr. Fridrich von Fleischer

(*3. 1. 1813 Matejovce – †7. 1. 1890 Levoča)

Medicínu vyštudoval v Pešti, kde 24. marca 1839 získal doktorský diplom a titul Dr. Dva roky strávil na univerzite. V roku 1842 sa stal praktickým lekárom v Matejovciach a svoju lekársku prax začal v roku 1843. Mal mimoriadny vzťah ku chudobným za ktorých platil často aj lieky. Od roku 1863 sa stal kúpeľným lekárom v Starom Smokovci a fyzikusom Spišskej župy. Presťahoval sa do Levoče. Venoval sa botanike, bol autorom dizertačnej práce o narkotikách. V roku 1873 bol vyznamenaný zlatým krížom s korunou za zásluhy za účasť na potlačení cholery v roku 1856. V roku 1863 ho zvolili za korešpondujúceho a neskôr za stáleho člena Kráľovskej lekárskej spoločnosti v Budapešti. Spišský lekársky a lekárnicky spolok ho menoval za čestného prezidenta pri príležitosti jeho sedemdesiatky 1. januára 1883.

Dr. Alexander Stenczel

(*8. 9. 1813 Kežmarok – †21. 9. 1881 Kežmarok)

- ▣ Pochádzal zo šľachtickej rodiny.
- ▣ V roku 1839 ukončil štúdium medicíny v Pešti, potom po polroku pôsobil vo Viedni a v Berlíne. V roku 1840 sa vrátil do rodného mesta. V rokoch 1845 – 1876 pracoval ako „mestský fyzikus“. Bol považovaný za filantropa a otca chudobných. Často dával chudobným nemocným jedlo a pitie zadarmo. Veľkú úlohu zohral pri zneškodnení epidémie cholery v rokoch 1872 – 1873. Za tieto zásluhy dostal poďakovanie od ministerstva a v roku 1876 mu bol udelený zlatý kríž za zásluhy s korunou.

Dr. Alexander Lorx

(*15. 11. 1869 Kežmarok – †30. 10. 1917 Levoča)

- ▣ V Kežmarku absolvoval gymnázium a v Pešti študoval medicínu. V roku 1865 získal titul Dr., neskôr získal diplom chirurga a pôrodníka. Bol praktickým lekárom v Matejovciach, hlavným lekárom Provincie 16 spišských miest, župným lekárom v Levoči, po roku 1890 učiteľom na gymnáziu v Kežmarku a kúpeľným lekárom v Smokovci. Zaoberal sa zdravotníckou osvetou, v Levoči spolu s Dr. Rožnaiom založil Spolok pre boj proti pľúcnej tuberkulóze.

Dr. Augustín Szász

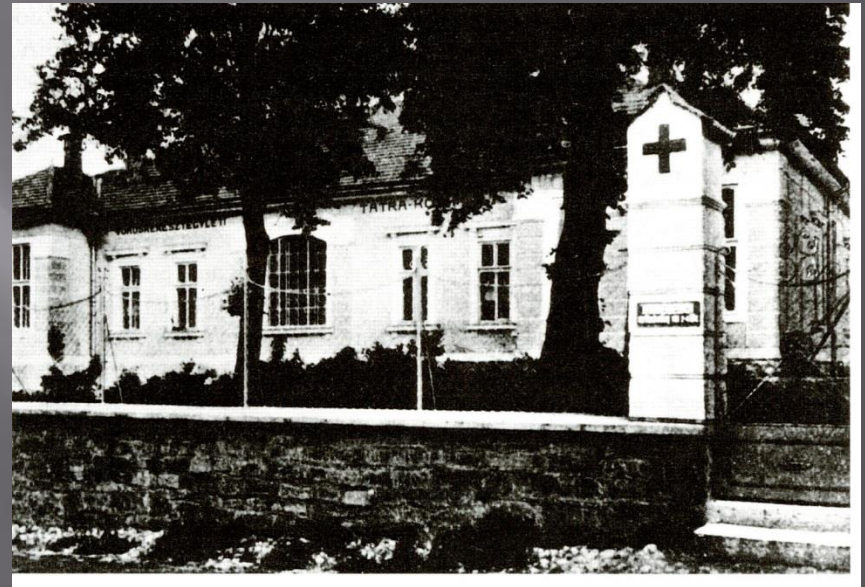
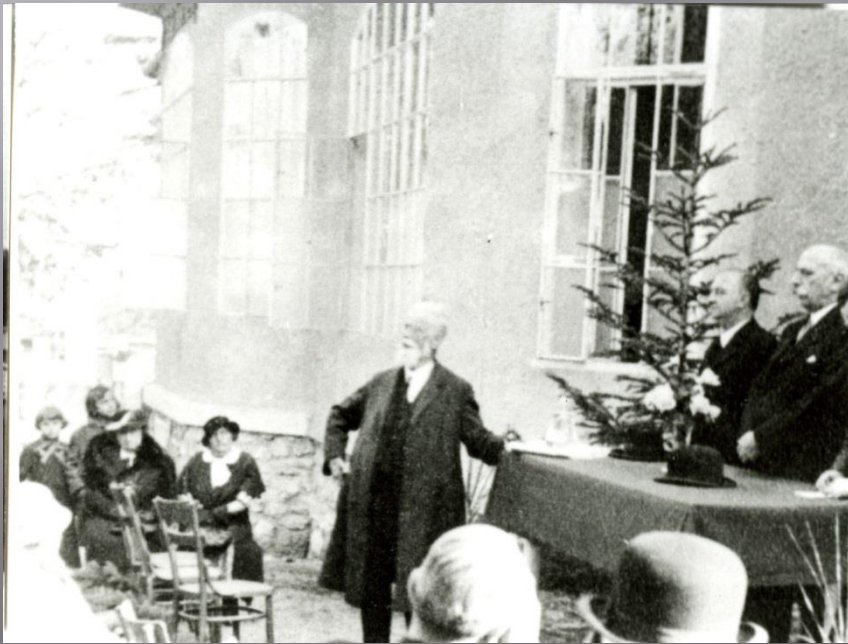
(*24. 12. 1859 Spišské Vlachy - †28. 12. 1947)

Promoval 25. januára 1885 v Budapešti. Do Popradu prišiel v roku 1886. Organizoval početné dobročinné akcie a daroval vlastný majetok, aby týmto spôsobom sústredil finančné prostriedky na založenie nemocnice v Spišskej Sobote. V roku 1901 zakúpil prízemný domček, v ktorom umiestnil 6 postelí. Tatra nemocnica bola otvorená 10. decembra 1911. Pôsobil tu až do svojej smrti. V Spišskej Sobote bol mimoriadne obľúbeným. V roku 1935 ho schválilo zastupiteľstvo za čestného občana Spišskej Soboty a bola mu odhalená pamätná tabuľa s podnapisom – Dobrodincovi chorých, ktorá sa v súčasnosti nachádza v nemocnici v Poprade.

Otvorenie nemocnice v Spišskej Sobote v roku 1911 – prednáša Dr. Szász

Nemocnica v Spišskej Sobote

Epídémie a zdravotnícka starostlivosť na Spiši

- ▣ Ministerstvo vnútra, Štátny archív v Prešove,
pracovisko Archív Poprad
 - ▣ Sobotské nám. 18
 - ▣ 058 01 Poprad